

rokban, mint a bibliofil szemében különösen értékes virágszálak, nem egy unikum is akad. Közülök tizenegynek erősen kicsinyített hasonmásában is gyönyörködhetünk a kötet mellékletei során. A SZABÓ könyve első kötetébe tartozó művek száma 635, a II. kötetébe tartozóké 535, a III. kötetébe tartozóké pedig 81, jeléül annak, hogy dr. TODORESZKUT a régi magyar nyomtatványok közül is kiváltképpen a magyar nyelvűek érdekelték. Mint a gör. kel. egyház hű fiát a régi cyrill-betűs nyomtatványok is vonzották, nyolcvanhármat sikerült neki belőlük összegyűjteni. A becses sorozat élén az 1494-iki cettinjei *Oktoih* áll. A külföldi ősnymtatványok száma mindössze 44, a kéziratoké pedig 26. Elsőrangú ritkaság ezek sorában nem igen akad. Látszik, hogy gyűjtőjük nem sokat törődött velük s valószínűleg inkább csak akkor szerezte meg őket, ha a véletlen sodorta elébe. Minden anyagi erejét, amint említők, a régi magyar könyvek meritették ki, melyek sorában egész sereg irodalomtörténeti vagy könyvpiartörténeti szempontból kiváló ritkaság díszlik. Még pedig többnyire a szemet is megvesztegető állapotban. A példányok külső szépsége azonban nincs minden kokettéria nélkül. Papirosuk selymes tömörsége, vakító fehérsége óvatos, nagy költséggel s még több pepecseléssel járó restaurátori munka eredménye. Domborított, cizellált vagy zománcozott ezüst-, préselt s aranyozott bőr- és művészi tollal festett pergamen-kötéseik pedig igen gyakran modern iparművészeknek a régi kor hangulatát tükröző alkotásai. Mindez szerencsésen fokozza a könyvek esztétikai hatását s hű kifejezője egykori tulajdonosuk izig-vérig bibliofil lelkületének. E restaurátori és díszítő munkában külföldi mesterek mellett hazaiak is derekasán kivették a részüket, utóbbiak sorában elsősorban AKANTISZ Viktor, aki éveken át bizalmas tanácsadója volt dr. TODORESZKU Gyulának. AKANTISZ, a jeles könyvbarátnak szép és megható emléket állított e műben avatott tollával, melynek özv. dr. TODORESZKU Gyuláné HORVÁTH Aranka úrnő, a férj törekvéseinek megértő osztályosa, a mai nehéz időkben oly pazar köntöst juttatott.

GULYÁS PÁL.

Bibliographia Hungariae. I. Historica. Verzeichnis der 1861—1921 erschienenen, Ungarn betreffenden Schriften in nichtungarischer Sprache. Zusammengestellt vom Ungarischen Institut an der Universität Berlin. Berlin und Leipzig, 1923. Walter de Gruyter & Co. 8° XII, 318S.

Hivatásához méltó feladat megoldásához fogott a berlini egyetem magyar intézete, amidőn KERTEBENY Károly és KONT Ignác munkáinak

fyogatása- és kiegészítéseképen összeállította az 1861—1921. években önállóan megjelent magyar vonatkozású történeti művek bibliográfiáját. Kellő előmunkálatok híján a feladat tökéletes megoldása alig elérhető, érezte ezt az intézet érdemes vezetője, GRAGGER Róbert is, aki a műhöz írott előszavában kifejti, hogy a bibliográfia jelen alakjában mintegy előtanulmánynak tekintendő egy későbbi, a szükséges pótlásokkal időközben kiegészített bibliográfiához. Megjelenésére azonban így is szükség van, egyrészt mert a külföldi egyetemek magyar kollégiumainál nélkülözhetetlen segédeszköz a hallgatóság számára, másrészt pedig, hasonló természetű újabb munkálatok híján, jelen, nem tökéletesen kiforrott alakjában is hézagpótlónak mondható. Az összeállításnál érvényesülő elveket GRAGGER az előszóban fejti ki. Ezek szerint teljesen figyelmen kívül hagyja a hírlapokban és különböző folyóiratokban megjelent magyar vonatkozású cikkeket s ezzel a szelekcióval tetemesen csökkentette a felveendő anyag mennyiségét. Elvben nem gyűjtötte össze a szláv nyelveken megjelent hungarikákat, egynehány azonban, amely a gyűjtők kezei közé jutott, mégis belekerült a műbe. A «*Monumenta Hungariae Historica*» sorozataiból felvették azokat a köteteket, amelyek nem csupán magyar vonatkozású anyagot tartalmaznak. Azt hisszük, ezen elv felállításával és gyakorlati keresztülvitelével a gyűjtők nem egészen helyesen jártak el, mert ha felveendőnek tartották az Akadémia Monumentáit és a veszprémi püspökség római oklevéltárát, ugyanakkor helyesen nem mellőzhetik pl. az Egyháztörténelmi Emlékek köteteit vagy egynémely város vagy vármegye (Sopron város és megye, Zala stb.) diplomatariátumát sem, mert hiszen ezekben is bőségesen található külföldi vonatkozás.

A beosztás szempontjából az egész két főrészt oszlik. Az első 1914-ig terjed, a második a világháború és a békekötésre vonatkozó műveket öleli fel. Mindegyik külön-külön egy általános és egy külön részre oszlik. Az első főrész általános része a bibliográfiai irodalom felsorolása után a volt monarchia, majd külön Magyarország történetét összefoglalóan tárgyaló művek bibliográfiáját adja. Ezután a magyarországi nemzetiségek és a helytörténeti művek, valamint a hazai és külföldi kapcsolatok bibliográfiája következik. Az általános részt a Habsburg-ház, az osztrák-magyar hadtörténelem, végül a segédtudományok bibliográfiája zárja be. A különös részben a szokásos történeti korfelosztás szerint csoportosítja anyagát. Mindenütt külön vannak felsorolva a források, a forrástanulmányok, végül a feldolgozások. A világháborút összefoglaló főrészben az általános rész a világháború keletkezését, álta-

lános irodalmát és a monarchiának a világháborúhoz való viszonyait tárgyaló művek beosztását tartalmazza. Ezután következik az egyes államokkal (orosz, olasz, szerb és román) viselt háború, valamint a tengeri hadjárat történeti bibliográfiája, végül az egész művet a páris-környéki békekötések és azok előzményei, valamint Magyarországnak az utódállamokhoz való viszonyát tárgyaló művek bibliográfiája zárja be.

A felosztás helyessége ellen általában bajos különösebb kifogást tenni. Legfeljebb némelyek túlzottnak fogják találni a világháború ilyen mértékű kiemelését és előtérbehelyezését, különösen akkor, amidőn éppen a magyar vonatkozású háborús irodalomnak már egy igen jó bibliográfiája jelent meg a Magyar Mars 1921. évfolyamában dr. PANITV Vukoszava összeállításában. Ebben a szövetséges államok területén megjelent háborús vonatkozású történeti művek nagy körültekintéssel vannak egybegyűjtve, a jelen mű összeállítóinak tehát elsősorban az elleneséges államok hasonló természetű kiadványai bibliográfiájának összeállítására kellett volna törekednie. Sajnos, hogy ezt csak igen kis mértékben tették, ez a rész a bibliográfia tervezett végleges kiadásánál feltétlenül átdolgozásra szorul.

Az első főrész anyagát az aprólékos beosztás itt-ott annyira feldarabolja, hogy már az áttekinthetőség rovására megy. Az elmélethez való ragaszkodást több helyütt a helyes gyakorlati kivitel elé helyezték a gyűjtők. Egyenetlenségekkel is találkozunk itt-ott, pl. amidőn az általános magyar történelem forrásai közt a helyi vonatkozású művek közül egyedül MAGDICS István ráckevei oklevéltárát közli. Általában itt-ott érezhető, hogy az egész művet nem nézte át magyar *historikus*, akinek figyelmes keze elsimíthatta volna az itt-ott található egyenetlenségeket és irányítást adhatott volna némely hézag kipótlására.

Míndezek a megjegyzések azonban korántsem akarják lerontani az összeállítás kétségtelen értékét. GRAGGER professzor nagy hálára kötelezte ezzel a művel úgy a hazai és külföldi tudományosságot, mint különösen a külföldi egyetemek magyar tanárait, akik számára ez nélkülözhetetlen segédeszköz lesz a szemináriumi gyakorlatoknál. A berlini magyar intézet derekas munkát végzett s ezek után már csak kettős óhajunk lehet. Az egyik, hogy a bibliográfiai munkálatokat a többi szakra is kiterjessze, másrészt pedig, hogy a most közzétett történeti bibliográfiának az előszóban ígért bővített kiadása is mielőbb napvilágot lásson.

T. L.